Lespakket 1: Archeologie op de muur

(Illustraties: Naomi Woolfitt)

Lespakket in het kort
Dit lespakket bestaat uit vijf lessen en gaat over rotsschilderingen, in combinatie met het werk van Keith Haring/Franz Marc. In de lessen verwijzen we regelmatig naar bijlagen.

Doelen
De groep maakt kennis met de kunst in de prehistorie.
De groep maakt kennis met de moderne kunst (Keith Haring of Franz Marc).
De groep vergelijkt kunst uit de prehistorie met moderne kunst.
De groep reflecteert op eigen werk.

Lesinhoud
Les 1: De groep maakt kennis met rotsschilderingen uit de prehistorie. Aan de hand van de beelden, maakt de groep 'prehistorische' sjablonen.
Les 2: De groep gebruikt de sjablonen en werkt deze uit op papier.
Les 3: Aan de hand van afbeeldingen van Keith Haring of Franz Marc maakt de groep kennis met de moderne kunst en maakt de groep moderne sjablonen.
Les 4: De groep gebruikt de sjablonen en werkt deze uit op papier.
Les 5: De groep vergelijkt de gemaakte 'prehistorische' kunst met de moderne kunst.

Les 1: De groep maakt kennis met rotsschilderingen uit de prehistorie. Aan de hand van de beelden, maakt de groep prehistorische sjablonen.

Korte uitleg / stappenplan	**Inleiding** • Krantenartikel voorlezen • Filmmateriaal laten zien • Afbeeldingen laten zien • Figuren bespreken **Kern** • Kenmerken figuren • Sjablonen laten tekenen • Karton/stevig papier uit laten knippen **Afsluiting** • Bespreken sjablonen
Tijd	45 minuten
Benodigdheden	• Karton/stevig papier • Scharen • Tekenmaterialen
Extra mogelijkheden	Sjablonen kunnen variëren van eenvoudig tot moeilijk. Handen zijn eenvoudiger dan bijvoorbeeld paarden. Sjablonen kun je negatief/positief gebruiken (vorm of restvorm sjabloon).

Les 2: De groep gebruikt de sjablonen en werkt deze uit op papier.

Korte uitleg / stappenplan	**Inleiding** • Terugkoppelen op vorige les **Kern** • Benodigdheden klaarleggen • Techniek uitleggen (blaasstiften) • Maken van rotsschilderingen **Afsluiting** • Bespreken rotsschilderingen • Ophangen rotsschilderingen
Tijd	60 minuten
Benodigdheden	• Blaasstiften • Papier • Gemaakte sjablonen • Tekenmaterialen • Haarlak (fixeren van krijt)
Extra mogelijkheden	Mogelijkheid om in plaats van blaasstiften, bijvoorbeeld pastelkrijt, plakkaatverf, houtskool, etc. gebruiken. Mogelijkheid structuurpapier te gebruiken of om papier te verkreukelen, dan weer uitvouwen voor een rotsachtige achtergrond.

Les 3: Aan de hand van afbeeldingen van Keith Haring of Franz Marc maakt de groep kennis met de moderne kunst, maakt de groep moderne sjablonen.

Korte uitleg / stappenplan	**Inleiding** • Afbeeldingen laten zien van Keith Haring of Franz Marc • Korte informatie over Keith Haring of Franz Marc • Figuren/voorstelling bespreken **Kern** • Kenmerken figuren • Sjablonen laten tekenen • Karton uit laten knippen **Afsluiting** • Bespreken sjablonen
Tijd	45 minuten
Benodigdheden	• Karton (oude dozen) • Scharen • Tekenmaterialen
Extra mogelijkheden	Om uitdagendere sjablonen à la Keith Haring te krijgen kan de groep elkaars houding natekenen. Keith Haring is de eenvoudige variant van deze les. Franz Marc is een uitdaging. Sjablonen kun je negatief/positief gebruiken (vorm of restvorm sjabloon).

Les 4: De groep gebruikt de sjablonen en werkt deze uit op papier.

Korte uitleg / stappenplan	**Inleiding** • Terugkoppelen naar vorige les **Kern** • Benodigdheden klaarleggen • Techniek uitleggen (ecoline) • Maken van moderne tekening **Afsluiting** • Bespreken moderne tekeningen • Ophangen moderne tekeningen
Tijd	60 minuten
Benodigdheden	• Ecoline • Zwarte stiften • Papier • Gemaakte sjablonen • Tekenmaterialen • Haarlak (fixeren van krijt)
Extra mogelijkheden	Een mogelijkheid is het variëren in materiaalgebruik en de sjablonen in de keuze van de kunstenaar. Vervangend materiaal van ecoline is het maken van een aquarel of gebruik van pastelkrijt.

Les 5: De groep vergelijkt de gemaakte prehistorische kunst met de moderne kunst.

Korte uitleg / stappenplan	**Inleiding** • Alle tekeningen ophangen • Rotsschilderingen boven en moderne tekeningen onder **Kern** • Afbeelding rotsschilderingen vergelijken met afbeelding moderne kunst (Keith Haring of Franz Marc) • Rotsschilderingen van de groep bespreken • Moderne tekeningen van de groep bespreken • Rotsschilderingen met moderne tekeningen van de groep vergelijken **Afsluiting** • Evalueren en vragen • Wat vond je ervan? • Wat heb je geleerd? etc. Zie nabeschouwingsvragen
Tijd	30 minuten
Benodigdheden	• Afbeeldingen rotsschilderingen • Afbeeldingen Keith Haring of Franz Marc • Plakband of postergum

Bijlagen

Les 1: De groep maakt kennis met rotsschilderingen uit de prehistorie. Aan de hand van de beelden, maakt de groep 'prehistorische' sjablonen.

De Kleine Wetenschap

NRC HANDELSBLAD • WEKELIJKSE WETENSCHAPSPAGINA VOOR KINDEREN • ONDER REDACTIE VAN MARGRIET VAN DER HEIJDEN

Groot mens

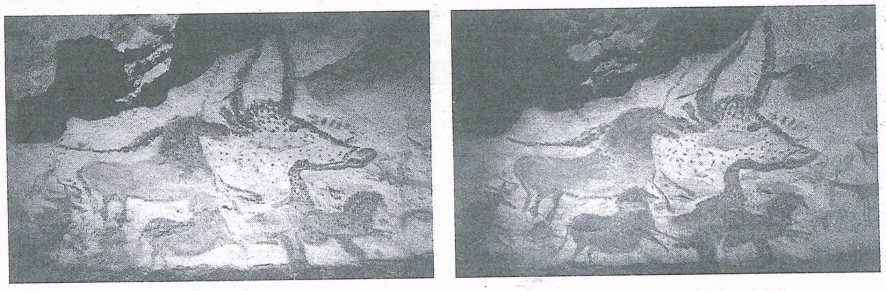
Dr. Zeepaard zit met een vraag. Voor de krant van Kerst wil hij een stuk maken over volwassenen. Over grote mensen dus. Maar: wat zijn dat? Wat is het verschil tussen een kind en een volwassene? Hebben jullie daarover ideeën, voorbeelden, meningen? Schrijf ze op, teken ze,

leg ze uit en stuur Dr. Zeepaard een brief of mail. Dan maakt hij met Kerst een mooie pagina. Het adres: Dr. Zeepaard, NRC Handelsblad Postbus 8987, 3009 TH Rotterdam. Of: zeepaard@nrc.nl

Op de rots geblazen ossen

Dit jaar is het feest in het Franse Montignac. Zeventig jaar geleden ontdekten vier jongens in de bossen bij dit stadje de grotten van Lascaux, vol wandschilderingen.

Twee keer dezelfde os met paarden. Links op de rotsen in de grotten van Lascaux. Rechts nagemaakt, in Lascaux II, daar vlakbij. FOTO AFP

Een rood paard met een zwart hoofd, een stier met een beer in zijn buik, een gigantische os zonder lichaam. Als in een droom buitelen zwarte, rode en gele wezens over elkaar heen. Een paard stort in een ravijn, herten zwemmen een rivier over en een bizon springt van een rots.

Zo tussen de tien- en twintigduizend jaar geleden hebben mensen deze tekeningen gemaakt in de grotten van Lascaux. Niet allemaal in één keer, maar door de tijd heen. De mensen hadden het toen druk met jagen en met bessen, knollen en paddestoelen zoeken. Toch hadden ze dus nog tijd om wandschilderingen te maken.

Ze deden dat op een heel bijzondere manier. De 'schilders' stopten verf in hun mond of in een uitgehold bot en bliezen die dan op de wand in de vorm van bijvoorbeeld een leeuw. Soms gebruikten ze ook een stuk mos of een haarlok als kwast of gewoon hun handen. De verf maakten ze door klei, bruinsteen of houtskool tot poeder te malen en dan te mengen met dierenvet, groentesap, eiwit, ja zelfs, met bloed, plas en fijngemalen botten.

Zeventig jaar geleden ontdekten vier jongens deze beschilderde grotten in het bos, niet ver van het Franse stadje Montignac. De grotten werden beroemd en er kwamen massa's mensen kijken. Er werden lampen opgehangen en de adem en het zweet van de mensen veranderden de temperatuur en de lucht in de grotten. Toen kwamen er witte kalkstippen op de schilderingen en daarna groene algen, en witte en zwarte schimmels. Het kon niet anders, de grotten moesten op slot. Alleen de Franse president Nicolas Sarkozy en zijn vrouw Carla Bruni mochten er onlangs een bezoekje brengen: voor de zeventigste verjaardag van de ontdekking van de grot.

HELEN VAN LINDERT

De grotten toch bekijken? Via internet kan het wel: www.lascaux.culture.fr

De website is in het Frans. Als je onderaan de linkerkolom op de Engelse vlag drukt, krijg je hem in het Engels. Klik op 'visit the cave' om de grot in te reizen. Klik op 'explore' als je wilt stilstaan bij een tekening. Mooi? Dan kun je misschien een keer naar de prachtig nagemaakte Lascaux-grotten – 'Lascaux II' – vlakbij de echte grotten.

De Kleine We

NRC HANDELSBLAD • WEKELIJKSE WETENSCHAPSPAGINA VOOR KINDEREN • ON

FOTO JESSICA COONEY EN LESLIE VAN GELDER

Kinderen maakten rotstekeningen (links). Hun ouders tekenden een mammoet (rechts)

Tekeningen maken op de muur

Misschien heb je wel eens op de muur getekend. Kinderen deden dat 13.000 jaar geleden ook al. Hun vingers gleden over de wanden van grotten. En ze waren pas 5 jaar!

Toen Dr. Zeepaard nog een zeepaardje was, heeft hij wel eens op de muur getekend. Hij kreeg enorm op zijn kop. Als jij nu op de muur tekent, kun je tegen je ouders zeggen: "Dat deden de kinderen in de prehistorie ook. En dat noemen we nu kunst." Want in Franse grotten zijn heel oude rotstekeningen van kinderen ontdekt.

De grotten van Rouffignac, in het zuiden van Frankrijk, zijn heel beroemd. Op de wanden staan prachtige tekeningen van paarden, geiten, herten, rendieren, bizons, neushoorn, runderen en mammoeten – zoveel mammoeten, dat ook wel wordt gesproken van de Grotten van de honderd mammoeten. De tekeningen zijn zeker 13.000 jaar geleden gemaakt door mensen die nog van de jacht leefden.

Onderzoekers hebben de laatste vijftig jaar vooral de kleurige dierentekeningen bestudeerd. Maar in de grotten zijn ook tekeningen, die mensen hebben gemaakt door met hun vingers groeven te trekken in de zachte laag klei op de rotswanden. De Britse archeologe Jessica Cooney, die er als kind van droomde opgravingen te doen, is vijf jaar geleden begonnen met het bestuderen van die vingergroeven.

De groeven waren zo smal dat ze alleen door kinderen gemaakt konden zijn. Jessica vergeleek de maat van de vingertjes met de gegevens in een databank, waarin de vingermaten van duizenden mensen zijn opgeslagen. Zo kwamen ze erachter dat veel kinderen ongeveer 5 jaar oud waren, toen ze de muur bekrasten. Eén kind was waarschijnlijk nog maar 2 jaar oud.

Veel tekeningen zijn waarschijnlijk gemaakt door meisjes. "Bij een duidelijke vingerafdruk kun je dat zien", zegt Jessica. "Want bij jongens is de ringvinger vaak langer dan de wijsvinger en zeker in de prehistorie was dat zo. Bij meisjes is dat vaak andersom – of zijn deze vingers even lang."

Jessica weet niet waarom de kinderen tekenden: "Misschien was het een ritueel. Misschien verveelden zij zich gewoon op een regenachtige dag", zegt Jessica. Zeker is dat de kinderen samenwerkten met volwassenen. De kindertekening zitten soms zo hoog dat de kinderen opgetild moeten zijn.

Die samenwerking is belangrijk, vindt Jessica. De rotstekeningen laten namelijk zien dat deze vroege mensen al nadachten over de wereld om hen heen. "De kunst hielp zo mensen menselijk te worden", zegt Jessica. "Kinderen hebben daarbij dus een belangrijke rol gespeeld. Bovendien zijn mensen de enige soort op aarde die kinderen zo lang groot brengt."

Dat vindt Dr. Zeepaard heel mooi gezegd. Maar teken jij toch maar liever op een stuk papier.

KAREL BERKHOUT

Rotstekeningen van Lascaux en Chauvet

Hieronder zijn afbeeldingen te zien van rotstekeningen van zowel Lascaux als Chauvet. Deze twee grotten bevinden zich beide in Frankrijk.

De grotten van Lascaux zijn alom bekend omdat het de rijkst beschilderde grot in de wereld is. De grotten van Lascaux zijn per toeval in 1940 al ontdekt door Marcel Ravidat. Overigens kan de echte grot niet meer worden bezocht. De enorme bezoekersstromen hadden al gauw een negatieve invloed op de tekeningen. Naast de originele grot is een replica 'Lascaux II' gemaakt, die kan worden bezocht. De replica is ook aangepast voor gehandicapten.
Overige informatie vindt u via: http://www.lascaux.culture.fr/index.php#/en/00.xml

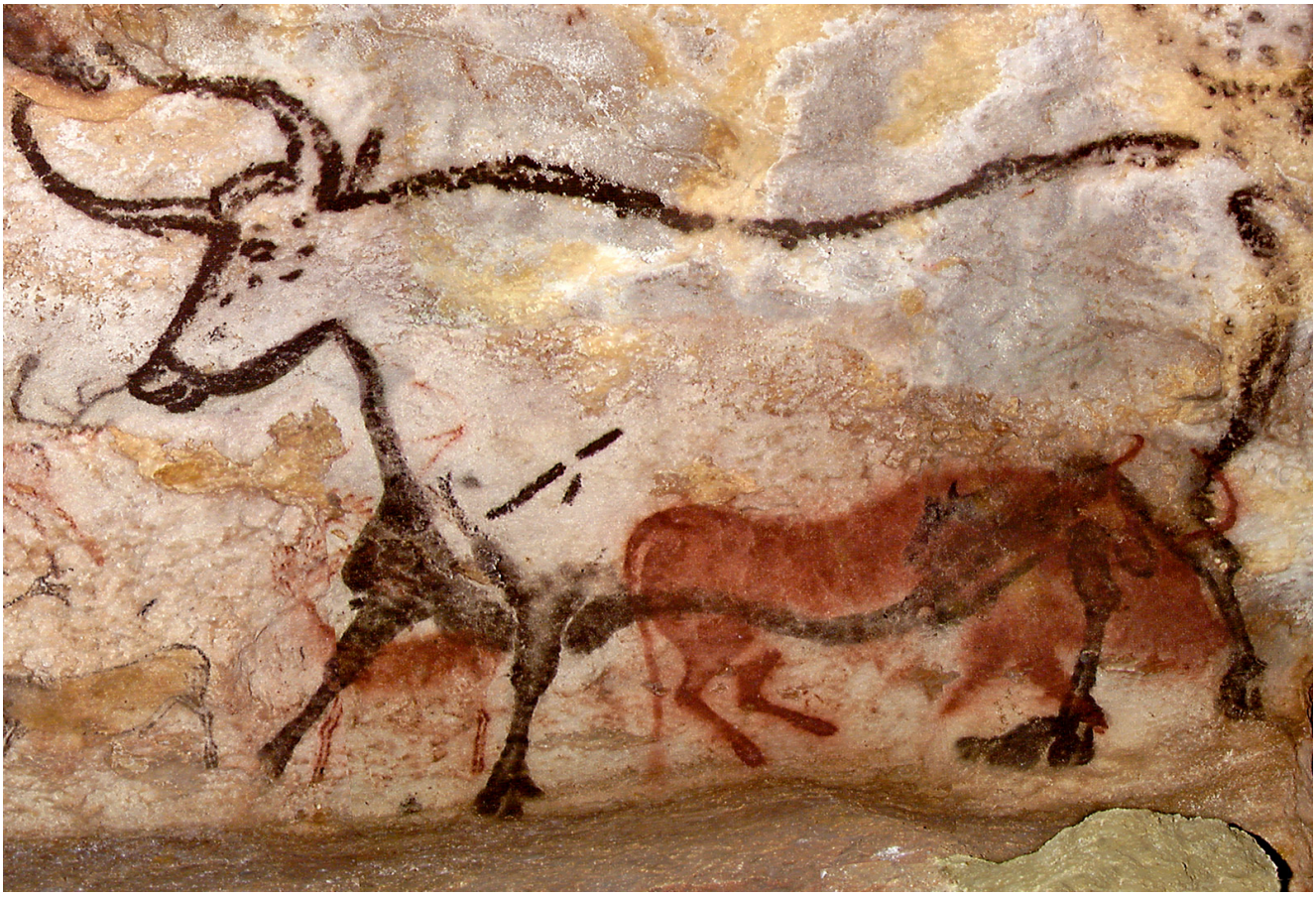
De grot van Chauvet werd vooral bekend door een documentaire die in de grot is opgenomen. Er zijn veel grotschilderingen van dieren, zoals leeuwen, neushoorns, oerossen, paarden en bizons. De grot is pas op 18 december 1994 ontdekt door Jean-Marie Chauvet, Éliette Brunel en Christian Hillaire.
Overige informatie vindt u via:
http://www.culture.gouv.fr/culture/arcnat/chauvet/fr/index.html

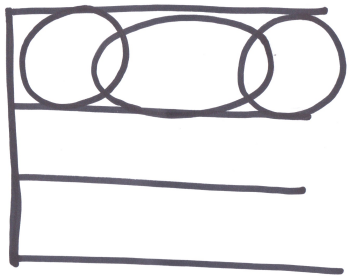

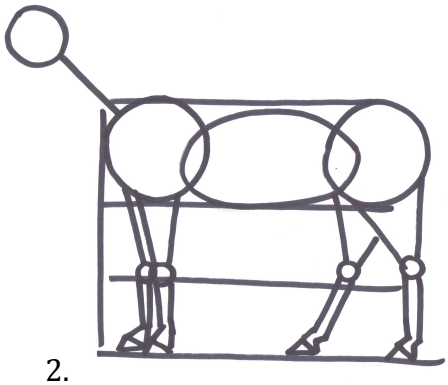
Hoe teken je een paard?

Paarden zijn moeilijke dieren om te tekenen, met hun lange benen en mooie hoofden. Toch kun je het jezelf makkelijker maken door een stappenplan aan te houden. Zoals de vijf stappen die je hieronder ziet.

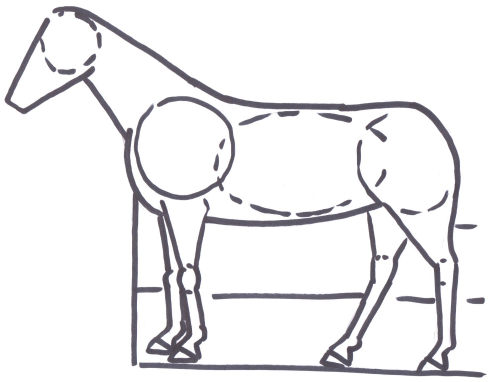
1.

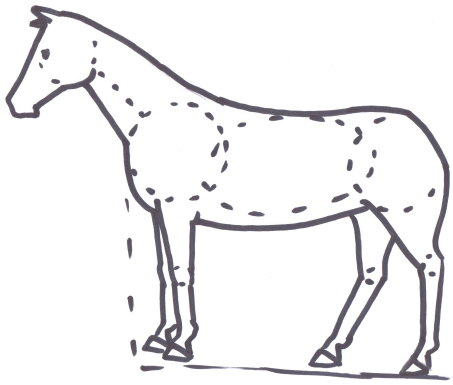
2.

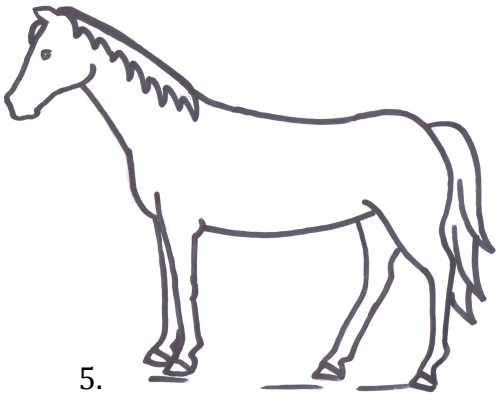
3.

4.

5.

(Illustraties: Naomi Woolfitt)

Les 3: Aan de hand van afbeeldingen van Keith Haring of Franz Marc maakt de groep kennis met de moderne kunst en maakt de groep moderne sjablonen.

Informatie Keith Haring
Keith Haring is geboren op 4 mei 1958 in Pennsylvania en overleed op 16 februari 1990 in New York aan de gevolgen van aids. Hij was een moderne kunstenaar afkomstig uit de tijd van de popart en stond vooral bekend om zijn graffitikunst. Zijn werk valt vooral op door het gebruik van zwarte lijnen in combinatie met felle kleuren. In zijn werk vind je vooral mensfiguren terug, bestaande uit een romp met hoofd, armen en benen.
Vanaf jongs af aan tekende Haring al en is zijn liefde hiervoor ontstaan. Hij leerde de basistechnieken van zijn vader, maar haalde ook zeker inspiratie uit Walt Disney.

Hij is begonnen op een school voor kunst in Pittsburgh, die heeft hij echter niet afgemaakt, omdat de commerciële kant hem tegenstond. In Pittsburgh heeft hij zijn eerste echte tentoonstelling gehad; in deze tentoonstelling zag je zijn persoonlijke stijl goed terug en deze wordt omschreven als: abstracte figuren die oneindig in elkaar vallen en die enorme ruimtes kunnen vullen. Andy Warhol, Pierre Alechinsky, Christo en Jean Dubuffet beïnvloedden Keith Haring.

Hij verhuisde naar New York en in de metro zag hij kunst in graffiti. Op de school voor visuele kunst in New York werkte hij hard en ontwikkelde een eigen stijl van visuele communicatie door schilderijen, geluid en film. In de metro maakte hij tekeningen van krijt op de lege billboards, hij maakte ook tekeningen op straat en werd steeds bekender. Hij exposeerde wereldwijd en de belangstelling hiervoor was groot. Keith Haring maakte naast schilderijen en beelden ook veel decoratieve kunst. Die verkocht hij in zijn eigen winkel in New York.

Het belangrijkste werk is wereldwijd te bewonderen onder andere bij; Museum of Modern Art (New York), Bass Museum (Miami), Centre Georges Pompidou (Parijs) en het Stedelijk Museum (Amsterdam).

Bron:
The Keith Haring Foundation. (z.d.). *Bio*.
Geraadpleegd op 15 januari 2015, van
http://www.haring.com/!/about-haring/bio#.VLk2GkeG9AE

© Keith Haring Foundation

Informatie Franz Marc
Franz Marc is geboren op 8 februari 1880 in München. Hij was de zoon van Wilhelm Marc, ook een schilder. Het was in de tijd van Marc vaak vanzelfsprekend dat je hetzelfde beroep ging doen als je vader, maar Franz Marc wilde helemaal geen kunstenaar worden. Franz Marc studeerde één jaar filosofie en ging daarna uiteindelijk toch naar de kunstacademie in München.

Franz Marc valt onder de Duitse expressionisten. Kleur speelde in zijn werk een belangrijke rol. Franz Marc is één van de stichters van de kunstenaarsgroep Der Blaue Reiter.

De blauwe paarden van Franz Marc is zeker een van zijn beroemdste werken. Het ging Franz Marc niet om een weergave van de werkelijkheid. Het ging hem net als vele andere expressionisten om iets anders. Door middel van kleur wilde hij het innerlijk van het paard laten zien. De kleur blauw laat volgens hem de kracht van het paard zien. Dit is in zijn hele oeuvre terug te vinden. Hij schilderde voornamelijk dierportretten, waarbij voor hem het innerlijk van het dier belangrijker was dan het uiterlijk. De symboliek van de kleur speelde hierbij een grote rol. Franz Marc overleed in 1916 tijdens de eerste wereldoorlog.

Het belangrijkste werk is wereldwijd te bewonderen onder andere bij; Museum of Modern Art (New York), National Gallery of Art (Washington D.C.), Lenbachhaus (München) en Museum Folkwang (Essen).

Bronnen:
Franz Marc. (z.d.). *Franz Marc and his paintings.*
Geraadpleegd op 16 januari 2015, van
http://www.franzmarc.org/index.jsp

Kunstbus.(z.d.). *Franz Marc.*
Geraadpleegd op 16 januari 2015, van
http://www.kunstbus.nl/kunst/franz+marc.html

Wikipedia. (z.d.). *Franz Marc.*
Geraadpleegd op 16 januari 2015, van
http://nl.wikipedia.org/wiki/Franz_Marc

